

Hikâyeden Öyküye Şiirle Yürümek

Yılmaz DAŞCIOĞLU

Edebiyat türleri arasındaki ilişki her zaman tartışmaya değer bir konudur. Edebiyat tarihi, manzum hikâye, manzum tiyatro örnekleriyle olduğu gibi, şiirsel teknikleri alabildiğine kullanan anlatı türlerinin örnekleriyle doludur. Bu durum türlerin kendi geleneksel normlarından sapma olarak değerlendirilebileceği gibi dönem dönem ayrı bir normlaşma eğilimi olarak da görülebilir. Ama herhâlde karşılıklı etkileşim ve alışverişin kaçınılmaz olduğunu belirtmek gerekir. Belki buradan dönemlere göre bazı türlerin toplum ilgisine daha fazla mazhar olmasının nedenlerinden kimilerini anlama olanağı bile çıkabilir.

Türk edebiyatında bir genellemeyle klasik dönemde bütün düzyazı çeşitlerinin şiire, Tanzimat'tan sonraki ilk kuşaklarda şiirin düzyazıya eğilim gösterdiği; Edebiyat-ı Cedide'nin bir yandan mensur şiir türünü öne çıkarırken öte yandan Fikret'te ve daha sonra Âkif'te başarılı örneklerini gördüğümüz şiir formunda hikâye anlatımlarının çoğalması, poetik olanla narratif olanın sınırlarının birbirine yaklaştığı, karıştığı dikkate alınırsa edebiyat tarihi bu bakımdan bile müstakil incelemelere konu edilebilir.

Geleneksel olarak hikâyenin merak ögesini yönetmeye, metnin ilerisine atıflarla kurulmasına karşın şiirin ise ritimlilik ve imge öğelerine dayanmak suretiyle geriye veya kendi üstüne kapanan bir dikkati yoğunlaştırması bu iki türdeki yazıların karakteristiğini oluşturmaktadır. Buna karşılık, on dokuzuncu yüzyılda romanın egemenliği şiirde eskisinden farklı bir hikâyeleştirme eğilimini getirmiş, şiirsel araçlarla desteklenen dramatik yapı daha ziyade öykülemenin kazanımı olarak görülmüştür. Tersinden dünya edebiyatında Çehov'la başlayan, bizde Sait Faik'in son dönem öykülerinde görülen olay anlatmanın geriye çekilip durumu öne çıkaran tarzı söz konusu doğrusal ilerleme anlayışının hikâyede kırılmasına, onun yerine içerikte statik anlatımı doğurmuş oldu. Buradaki çapraz etkileşimin şiirde olayı, öyküde ise dili, dilin ses ve imge gibi değerlerini öne çıkardığı söylenebilir.

Seksenlerden itibaren şiirde imgenin öne çıkışıyla doğru orantılı olarak hikâye dilinde de yeniden dil tasarruflarının yoğunlaşması dikkati çeker. Son dönem Türk hikâyesinde sayfa düzenindeki dizilişten (yani satırın sonuna kadar gitmeyen dize benzeri biçim denemelerinden) anlam karartmaları, sezdirmeler, söz eksiltmeleri gibi içerikle ilgili dil kullanımlarına kadar birçok uygulama dikkat çekici bir yoğunluk kazanmıştır. Ben anlatıcı kipinin ve buna bağlı olarak bilinçakışı tekniğinin sıklıkla kullanılması dikkati çekmektedir. Hikâye en küçük biçim uygulamalarından metnin tamamını kuşatan anlatım tekniklerine ve anlamın çok yönlüleştirilmesi denemelerine kadar genişleyen bir eğilimle şiirsel anlatım formlarından yararlanmışır. Bu bakımdan son dönemde diğer türlerin, özellikle şiirin imkânlarını kullanması kendisine bir ayrıcalık kazandırmıştır.

Bu tür uygulamaların eski hikâye tarzlarına (olay hikâyesi ve durum hikâyesine) göre (çok daha önceden başlamış olmakla birlikte bu dönemde yaygınlaşan) bir sapma olarak değerlendirilebileceğini ve okurun dikkatinin temadan anlatıma, söyleyişe yöneltildiğini belirtmek mümkündür. Son dönem hikâyelerinde, nesrin diline aykırı görülebilecek yüzeysel uygulamalar bir yandan gösteren düzeyinde ses, ritim ve söyleyiş salkımları oluşturmaya çalışırken bir yandan da gösterilen düzeyinde çeşitlemelere, katmanlaşmaya imkân sağlamaktadır. Bu dönemde türler arası eğilimin özellikle hikâyeden şiire doğru olması dikkate değer bir olgudur. Bu nedenlerle şiir ile bilinen hikâye türleri arasında yeni bir türe doğru gidişin var olduğu söylenebilir.

Hikâye türündeki bu değişme şu iki soruyu gündeme getirmektedir: Artık acaba geleneksel hikâye türünün yerine bu yeni yazı biçimine, eskisinden ayrı oluşu vurgulamak üzere yeni bir ad (mesela “öykü”nün bu anlamda özel olarak kullanılması gibi) vermek gerekir mi? İkinci soru ise Türk şiirinin toplum ilgisinden giderek daha fazla uzak kalışında hikâye (ve roman) türlerindeki şiirsel teknik ve uygulamaların artmasının etkisi olduğu düşünülebilir mi?